

KAYNAŞTIRMA SINIFLARINDA AKRAN ZORBALIĞININ ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hakan SARI¹, Tuğba PÜRSÜN²

Öz

Akran zorbalığı sözel, fiziksel ve duygusal olarak zarar verici davranışları ifade etmektedir. Okullarda öğrenciler arasında sıklıkla meydana gelen zorba davranışlar kaynaştırma öğrencilerinin bulunduğu sınıflarda daha fazla gözlemlenebilmektedir. Bu araştırmada kaynaştırma sınıflarında meydana gelen akran zorbalığının öğretmenlerin ve kaynaştırma öğrencilerinin görüşleri açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma vaka çalışması olarak desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunu sekiz öğretmen ile hafif düzey zihinsel yetersizliği, **öğrenme güçlüğü** ve dil ve konuşma bozukluğu olan sekiz kaynaştırma öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde tümevarım analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; 1) **Öğretmenler** akran zorbalığını **şiddet**, kabul etmeme, rahatsız etme ve baskı yapma biçiminde tanımlamışlardır, 2) Kaynaştırma öğrencilerinin en çok duygusal ve sözel zorbalığa maruz kaldığını ve bu durumun öğrencilerin içe kapanık, sosyalleşmekte güçlük çeken ve kendini ifade etmede yetersiz olmalarından kaynaklandığını belirtmişlerdir, 3) Kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin genellikle iyi olduğunu, bazen anlaşmazlıklar yaşadıklarını belirttikleri ve arkadaşlık ilişkilerinin kötü olduğunu ifade edenlerin oyuna dahil edilmemelerini neden olarak gösterdikleri görülmektedir, 4) Kaynaştırma öğrencilerinin daha çok duygusal ve sözel zorbalığa maruz kaldıkları ancak arkadaşlarına vurma, tükürme gibi davranışlarda bulunuyor olmaları nedeniyle fiziksel zorbalık yaptıkları ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: *akran zorbalığı, kaynaştırma, kaynaştırma öğrencisi, öğretmenler, nitel araştırma, özel eğitim, vaka çalışması*

¹ Prof. Dr. Hakan Sarı, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, hakansari@gmail.com, Orcid No: 0000-0003-4528-8936

² Arş. Gör., Tuğba Pürsün, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, tugbapursun@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-5436-1464

EXAMINING PEER BULLYING IN INCLUSIVE CLASSROOMS FROM THE PERSPECTIVES OF TEACHERS AND STUDENTS

Abstract

Peer bullying refers to verbal, physical and emotionally damaging behaviours. Bullying behaviours that occur frequently among students in schools can be observed more frequently in inclusive classrooms. In this study, it is aimed to examine peer bullying in the inclusive classrooms from the perspectives of teachers and students who are educated in inclusive classrooms. In this study, 'case study method' was used as a research method. In this study, a purposive sampling method was used to select the participants who included eight teachers and eight inclusive students with mild intellectual disabilities, learning disabilities and language and speech disorders. The data were collected using a semi-structured interview form developed by the researchers. For analysis of the research data, 'induction analysis technique' was used because the researcher wanted to receive rich data and deep understandings of the participants about the research. According to the findings from the research; 1) The teachers defined peer bullying as violence, denial, harassment and repression, 2) They stated that the inclusive students were mostly subjected to emotional and verbal bullying and this was due to the students being introverted, having difficulties in socializing and insufficient to express themselves, 3) It was observed that inclusive students often indicated that friendship relations were good with the others but sometimes they had disagreements. However, some friends were not good at having good friendship relations because the inclusive students were not included in the same play activities, 4) In this context, inclusive students were sometimes subjected to emotional and verbal bullying. However, the inclusive students were sometimes bullying their friends, such as hitting and spitting them.

Key Words: *peer bullying, inclusion, inclusive students, teachers, qualitative research, special education, case study*

Giriş

Kaynaştırma, özel gereksinimli öğrencilerin bireyselleştirilmiş eğitim programı aracılığıyla genel eğitim sınıfından akademik ve sosyal fayda sağlaması (Kargın, 2004) ile günlük yaşamdaki engelleri en aza indirmesi amacı taşıyan bir eğitim modelidir (Link, 2008). Kaynaştırma kavramı öğrencilerin gereksinimleri ışığında yapılan değerlendirmelerden sonra derslerde bazı düzenlemelerin yapılması ve değerlendirmelerle ilgili bazı durumların göz önüne alınarak bir eğitim verilmesini ifade etmektedir (Sarı ve Pürsün, 2016). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde (2012) *"kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamaları yapılan okul ve kurumlarda öğrencinin yetersizliğine uygun fiziksel, sosyal, psikolojik ortam düzenlemeleri yapılır. Bu okul ve kurumlarda öğrenciye verilen eğitim hizmetlerinin etkin bir biçimde yürütülebilmesi amacıyla özel araç-gereç ile eğitim materyalleri sağlanır ve destek eğitim odası açılır."* şeklindeki ilgili maddeye göre kaynaştırma öğrencilerinin kendilerini eğitim aldıkları sınıfa ait hissetmelerinin ve mümkün olduğunca tüm etkinliklere katılmalarının sağlanması hedeflenmektedir.

Kaynaştırmada öğrencilerinin normal gelişim gösteren akranlarıyla aynı sınıfta eğitim almaları ve aynı materyalleri kullanarak öğrenmeleri (Sarı ve Pürsün, 2016) ilkesi esas alınmakla birlikte bu uygulamanın amacı her iki gruptaki çocukların birbirleriyle olan etkileşimleri sonucunda yaşamla ilgili bazı becerileri geliştirmeleridir (Metin, 2015). Bu nedenle kaynaştırma uygulamasının en temel amacı yetersizliği olan çocukların akranlarıyla bir arada olmalarının, onlar tarafından kabul edilmelerinin, iki tarafın arkadaşlık ilişkilerinin ve etkileşimlerinin geliştirilmesinin (Kabasakal, Girli, Okun, Çelik ve Vardarlı, 2008), başka bir deyişle yetersizliği olan öğrencinin normal eğitim ortamında sosyalleşmesinin sağlanmasıdır (Nayır ve Karaman-Kepeneci, 2013). Kaynaştırma eğitiminde akranlarıyla birlikte eğitim gören özel gereksinimli öğrencilerin sosyal yönden gelişimlerinin ayrı eğitim alan öğrencilere göre daha hızlı olacağı beklenmesine (Sucuoğlu ve Kargın, 2006) rağmen kaynaştırma öğrencilerinin sosyal kabul düzeylerinin belirlendiği çalışmalarda kaynaştırma öğrencilerinin akranları tarafından reddedildiği ve kabul görmediği yönünde araştırmalar bulunmaktadır (Şahbaz, 2003; Vuran, 2005). Sınıf içinde reddedilen, daha az popülerliği olan özel gereksinimli

çocukların özel gereksinimli olmayan akranlarına göre daha uyumsuz ve saldırgan olma eğiliminde oldukları, bazı durumlarda çekingen oldukları ve arkadaşlık, işbirliği gibi sosyal davranışları yetersiz düzeyde sergiledikleri gözlenmektedir (Kabasakal ve diğerleri, 2008). Okullarda engelleri nedeniyle farklı olan çocukların zaman zaman bazı davranışlarının alay konusu olması, sözel sataşmaya ve dışlanmaya maruz kalma, fiziksel şiddet gibi sorunlarla karşılaştıkları bilinmektedir (Pemik ve Deniz, 2017).

Akran zorbalığı; güçlü çocuğun ondan daha az güçlü olan çocuğa baskı yapması nedeniyle kurbanın korkmasına neden olan, taraflar arasındaki güçlerde dengesizliğin olduğu, kurban tarafından gelen bir kışkırtma olmamasına rağmen aynı çocuklar arasında tekrarlı olarak gerçekleşen fiziksel, sözel ve duygusal saldırganlığı ifade etmektedir (Nansel ve diğerleri, 2001). Başka bir deyişle, kendini güçlü gören çocuğun daha savunmasız olan çocuğa saldırması, vurması, kavgaya etmesi ve o çocuğu yapmak istemediği şeyleri yapması için zorlamasıdır. Zorbalığı ifade eden davranışları fiziksel (tokat atma, saç çekme, tükürme, vb.) sözel (hakaret etme, isim takma, dedikodu çıkarma, vb.) ve duygusal (dışlama, konuşmama, yardım etmeme, vb.) boyutta sınıflandırmak mümkündür.

Akran zorbalığının önemli nedenleri arasında; arkadaşlarına baskı yapan öğrencilerin bu şekilde kendilerini arkadaşları arasında üstün görmeleri, şiddetin çözüm yolu olarak tercih edilmesi ve kurbanın maruz kaldığı baskıyı hak ettiği düşüncesi yer almaktadır (Genç, 2007). Zorba öğrenciler her zaman kendi istediklerinin olmasını ve başkalarının kötü hissetmesini isteyen, fiziksel olarak güçlü görünmekle birlikte kendilerine güvenmeyen, başkalarıyla empati kuramayan ve sorun çıkarmaktan hoşlanan kişilerdir. Bu öğrenciler genellikle pasif, endişeli, sessiz, yetersizliği nedeniyle farklı olan ve savunmasız olduklarını düşündükleri akranlarına yönelirler (Walsh, 2001). Zorbalığa maruz kalan öğrencileri ise düşük benlik saygısı olan, içe kapanık, yalnız ve dışlanmış bireyler olarak tanımlamak mümkündür (Sarı ve Pürsün, 2016). Bu bağlamda, zorbalığa uğrayan öğrencilerin kaygı, çaresizlik, okula gitmek istememe, okul yaşantısından zevk almama gibi durumlar yaşadıkları (Borg, 1998) görülürken zorbalık yapan öğrenciler okul kurallarına uymama, saldırgan davranışlarda bulunma, sosyal ilişkilerde başarısız olma eğilimi

göstermektedirler (Olweus, 2005). Zorbalığa uğrayan ve zorbalık yapan öğrenciler okula ve çevreye uyum gösterme becerilerinde yetersizdirler (Hilooğlu ve Cenkseven-Önder, 2010).

Zorbalık olayları genellikle okul binasında (sınıf, tuvalet, koridor, kantin, yemekhane vb.), okul bahçesinde, okul yolunda veya okul servisinde meydana gelmektedir (Çınkır ve Kepenekçi, 2003). Olweus (2005) okulda zorbalığa maruz kalan öğrencilerin okuldan korktuğunu, okulu güvensiz bir yer olarak gördüğünü ve okulu mutsuz bir yer olarak nitelendirdiğini ifade etmektedir. Zorbalık mağduru öğrenciler genellikle hem sosyal sorunlarla hem de kaygı ve depresyon gibi duygusal sorunlarla karşılaşmaktadırlar (Perren, Dooley, Shaw ve Cross, 2010). Sıklıkla tekrar eden zorba davranışlarla mücadele etmek zorunda kalan öğrencilerin derslere yoğunlaşmak yerine bu durumdan nasıl kurtulabilecekleri ile ilgilenmeleri konsantre olamamalarına ve okul performanslarının düşük olmasına neden olmaktadır (Card ve Hodges, 2008). Öğrencilerin psikososyal durumları değerlendirildiğinde akademik alanlarda başarısızlık göstermeleri muhtemeldir. Sucuoğlu (2006) sosyal becerilerin akademik başarılar için ön koşul olması nedeniyle sosyal becerilerdeki sınırlılığın düşük akademik beceriler ve davranış problemleriyle birleşmesinin sosyal kabulü olumsuz etkileyerek akranları ile olan farklılıklarını belirgin bir biçime getirdiğini belirtmektedir. Öğrenciler arasındaki farklılıklar sosyal kabulün düşük olmasına ve akran reddine neden olmaktadır.

Yetersizliğe sahip öğrenciler, yetersizliği olmayan öğrencilere göre üç, dört kat daha fazla zorbalığı deneyimlemektedirler (Carter ve Spencer, 2006; Christensen, Fraynt, Neece ve Baker, 2012). Bu öğrencilerde zorbalık ve mağduriyet riskinin daha yüksek olmasının sebebi genellikle akran grubunda zeka, fiziksel görünüm, fiziksel ve sosyal beceriler gibi önemli görülen niteliklerin yetersizliğidir (Giguere ve diğerleri, 2011; Glumbic ve Zunic-Pavlovic, 2010). Nabusoka ve Smith (1993) özel gereksinimli çocukların yetersizlikleri nedeniyle etiketlenmelerinin, kaynaştırma sınıflarında özel gereksinimli çocukların zorbalara karşı yetersiz korunmasının ve bazı çocukların agresif tepkiler göstermesinin zorbalığa uğrama riskini artıracak üç temel etken olduğunu belirtmektedir. Zorbalık öğrencinin yetersizliğinin sonucu olarak ortaya çıkabilir (Whitney, Smith ve Thompson, 1994) ve fiziksel

özellikler gibi görülebilir özellikler akran reddine neden olabilir (Sucuoğlu, 2006).

Martlew ve Hodson (1991) ilkokuldaki kaynaştırma öğrencileri ve normal gelişim gösteren öğrenciler arasındaki sosyal ilişkileri araştırdıkları çalışmalarında özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren öğrencilere göre daha az arkadaşlarının olduğunu ve sıklıkla sataşmaya maruz kaldıklarını ortaya koymuşlardır. Nabuzoka ve Smith (1993) kaynaştırma öğrencilerinin ve normal gelişim gösteren öğrencilerin zorba ve kurban tanımlarına uyan arkadaşlarını belirledikleri çalışmada öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin kurbanlara benzer davranışları olduğu için kurban olarak seçilme olasılıklarının daha yüksek olduğu, öğrenme güçlüğü olan kız öğrencilerin bu şekilde tanımlanmalarının muhtemel olduğu ve özel gereksinimli öğrencilerin %33'ünün kurban olarak düşünüldüğü sonucuna ulaşmışlardır. Thompson, Whitney ve Smith (1994) özel gereksinimli öğrencilerin akranlarına göre daha fazla zorbalığa maruz kaldığını ve okulda başlayan müdahalelerin özel gereksinimli öğrencilere yönelik zorbalığın miktarını azalttığını ortaya çıkarmışlardır. Llewellyn (2000) fiziksel yetersizliğe sahip kaynaştırma öğrencilerinin kaynaştırmaya ilişkin deneyimlerini belirlemeyi amaçladığı araştırmasında zorbalığı ortaya çıkacak faktörlerden biri olarak ele almıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin sosyal izolasyon ve zorbalık konusunda kaygı duydukları, sıklıkla akranları tarafından dışlandıkları ve daha çok sözel zorbalığa maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Beaty ve Alexeyev'in (2008) kaynaştırma sınıflarında özel gereksinimli çocuklarla yaptıkları araştırma ise bu çocukların %67'sinin, normal gelişim gösteren akranlarının ise %25'inin zorbalığa maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Munro (2016) öğretmenlerle yürüttüğü çalışmasında öğretmenlerin öncelikli olarak kaynaştırma sınıfı ortamı oluşturarak, zorbalık eğitimini müfredata dahil ederek, okul ve sınıf bünyesinde anti-zorbalık girişimlerinde bulunarak zorbalığa karşı önleyici yaklaşımlarda buldukları sonucuna ulaşmıştır. Eroğlu (2018) otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ile zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin tipik gelişim gösteren akranları ile kıyaslandığında daha fazla zorbalığa uğradıkları; en fazla sözel ve duygusal zorbalığa maruz kaldıkları ve daha çok sınıf arkadaşları tarafından zorbalığa maruz bırakıldıkları sonucuna ulaşmıştır.

İlgili alanyazınında normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik tutumlarının olumsuz olduğu, dışlama eğilimi gösterdikleri ve sosyal kabulün sağlanmadığı araştırma sonuçları ile ortaya konulmuştur (Şahbaz, 2004; Vuran, 2005). Girli ve Atasoy (2012) öğrenme güçlüğü ve otizm tanısı almış öğrencilerin okul bahçesinde kötü sözlere ve davranışlara maruz kaldıkları, genellikle yalnız oldukları sonucuna ulaşmıştır. Bir başka çalışmada Kabasakal ve diğerleri (2008) akran ilişkileri ve akran istismarını belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada kaynaştırma öğrencilerinin akranları tarafından daha az sevildiği, daha az tercih edildiği ve okul bahçesini diğer öğrencilere göre daha tehdit edici buldukları sonucuna ulaşmışlardır. Ünal (2017) kaynaştırma sınıfına devam eden zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere uygulanan akran zorbalığını öğretmen görüşleri açısından değerlendirdiği çalışmasında zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin zorbalık türlerinin hepsine, en sık sözel zorbalığa maruz kaldıklarını ortaya çıkarmıştır. Okullarda öğrenciler arasında oluşan güç dengesizlikleri nedeniyle ortaya çıkan akran zorbalığının öğretmen ve öğrenci görüşleri ile bütüncül olarak incelenmesi kaynaştırma öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalıyorsa daha çok hangi ortamlarda veya hangi durumlarda karşılaştıklarının belirlenmesi açısından önemlidir. Ayrıca öğretmenlerin görüşlerinden hareket ederek akran zorbalığını yapan ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerin neden zorbalığa maruz kaldıkları, neden zorbalık yaptıkları, zorbalığın ortaya çıktığı yerler ve önleme tedbirlerinin ortaya konarak kaynaştırma öğrencilerinin zorbalıkla baş etmeleri ile ilgili çözümler bulunmasını sağlayacaktır. Kaynaştırma öğrencilerinin topluma katılım düzeylerinin artırılması ve okula kolay uyum sağlayabilmeleri amacıyla akran zorbalığının önlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada kaynaştırma eğitiminde rol oynayan öğretmenlerle birlikte kaynaştırma eğitimine devam eden özel gereksinimli öğrencilerin akran zorbalığı ile ilgili deneyimlerinin belirlenmesi ve okul ortamında gerçekleşen zorbalığı önleyici tedbirlerin oluşturulabilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada kaynaştırma eğitimine devam eden öğrencilerin görüşlerine de yer verilecek olmasının akran zorbalığına yönelik olarak öğretmenlerden edinilen bilgileri destekleyeceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, öğretmenlerin ve kaynaştırma öğrencilerinin akran zorbalığına ilişkin görüşlerinin ortaya çıkarılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik ortaya çıkan akran zorbalığı ile ilgili görüşleri nelerdir?
- 2) Kaynaştırma öğrencilerinin kendilerine yönelik gerçekleştirilen akran zorbalığına ilişkin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve veri analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden ‘vaka çalışması yöntemi’ benimsenmiştir. Vaka çalışması yönteminin kullanılmasındaki amaç, belirli bir durumun derinlemesine incelenerek detaylı sonuçların ortaya çıkarılmasını (Sönmez ve Alacapınar, 2014), yaşamın bir kesitini doğrudan okuyucuya sunabilmeyi ve alışık olunmayan durumların derinlemesine incelenmesini sağlamaktır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2015). Vaka çalışmalarında elde edilen sonuçlar benzer başka bir durum çalışmasında veri olarak kullanılabilir (Köse, 2010). Vaka çalışmaları olaylar hakkında sadece içeriden olan birinin bildiği hikayelerin öğrenilmesini sağlamasının yanı sıra genel durumu ve şartları göz önüne alarak ne olduğu, neden olduğu ve nasıl olduğu konusunda geniş bir bakış açısı sunmaktadır. Vaka çalışmalarında incelenecek olan konu detaylı ve ayrıntılı bir biçimde ele alınacağından katılımcı sayısı azdır. Bununla birlikte vaka çalışmalarının sonuçlarının genellenebilirliğinin düşük olması yönünde sınırlılığı bulunmaktadır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2015). Bu çalışmada, öğretmenlerin ve kaynaştırma öğrencilerinin akran zorbalığına ilişkin görüşleri derinlemesine ve detaylı olarak incelenerek elde edilen bulgular

detaylı bir biçimde ortaya çıkarılacağından ve araştırmaya dahil edilen katılımcı sayısının az olması nedeniyle vaka çalışması tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu sekiz öğretmen ve sekiz kaynaştırma öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemleri derinlemesine ve tüm zenginliğiyle araştırma yapabilmek amacıyla bilgi açısından zengin durumların seçilmesini gerektirmektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2015). Amaçlı örnekleme yöntemlerinin altı türü bulunmaktadır. Bunlardan biri olan ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Dolayısıyla çalışma grubuna dahil edilmek için gerekli olan ölçütleri karşılayan kişiler, olaylar vb. çalışma grubuna alınırlar. Bu çalışmadaki ölçüt öğretmenlerin sınıflarında kaynaştırma öğrencisi olması; öğrenciler için ise kaynaştırma eğitimi alıyor olmasıdır. Öğretmenlere ilişkin demografik bilgilere Tablo 1’de, öğrencilere ilişkin demografik bilgilere Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlere İlişkin Demografik Bilgiler

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet
Ö1	35	Kadın
Ö2	38	Kadın
Ö3	38	Kadın
Ö4	39	Kadın
Ö5	36	Erkek
Ö6	40	Kadın
Ö7	37	Erkek
Ö8	41	Erkek

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 5’inin kadın 3’ünün erkek olduğu ve yaş aralıklarınının 35-41 arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir.

Tablo 2. Öğrencilere İlişkin Demografik Bilgiler

Katılımcılar	Cinsiyet	Sınıf	Tanı
K1	Kız	1	Hafif düzey zihinsel yetersizlik
K2	Kız	2	Hafif düzey zihinsel yetersizlik/Dil ve konuşma bozukluğu
K3	Erkek	1	Hafif düzey zihinsel yetersizlik
K4	Erkek	1	Öğrenme güçlüğü
K5	Erkek	1	Hafif düzey zihinsel yetersizlik
K6	Kız	2	Hafif düzey zihinsel yetersizlik
K7	Kız	1	Hafif düzey zihinsel yetersizlik
K8	Kız	1	Hafif düzey zihinsel yetersizlik

Araştırmaya katılan öğrencilerin neredeyse tamamının birinci sınıf öğrencisi olduğu görülmektedir. 5 kız, 3 erkek öğrenciyle gerçekleştirilen araştırmada öğrencilerin 6'sı hafif düzeyde zihinsel yetersizliğe sahipken geriye kalan 2 öğrenciden biri hem hafif düzey zihinsel yetersizliğe hem de dil ve konuşma bozukluğuna; diğer öğrenci ise öğrenme güçlüğüne sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Kaynaştırma eğitiminde ortaya çıkabilecek akran zorbalığına ilişkin görüşlerin belirlenmesi amacıyla öğretmenlere ve kaynaştırma öğrencilerine yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. İlk olarak ilgili alanyazını taranmıştır. Öğretmen ve kaynaştırma öğrencilerinin görüşleriyle akran zorbalığını belirlemek amacıyla görüşme formu hazırlanmış ve formda iki bölüme yer verilmiştir. İlk bölümde öğretmen ve öğrencilere ilişkin demografik bilgilere; ikinci bölümde ise öğretmenler için 11, öğrenciler için 7 açık uçlu soruya yer verilmiştir. Araştırma için hazırlanan her bir soru üç uzmanın görüşüne sunulurken görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme yapılan öğretmenlere sorulan sorular şu şekildedir:

- 1) Akran zorbalığının ne olduğuyla ilgili görüşleriniz nedir?
- 2) Akran zorbalığına maruz kalma türleri ile ilgili görüşleriniz nedir?
- 3) Sık karşılaşılan zorba davranışlarla ilgili görüşleriniz nedir?
- 4) Kaynaştırma öğrencilerine zorbalık yapan öğrencilerin özellikleriyle ilgili görüşleriniz nedir?
- 5) Kaynaştırma öğrencilerinin zorbalığa maruz kalmasına neden olan özellikleriyle ilgili görüşleriniz nedir?
- 6) Kaynaştırma öğrencilerinin akran zorbalığına uğrama nedenleriyle ilgili görüşleriniz nedir?
- 7) Diğer öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine zorbalık yapma nedenleriyle ilgili görüşleriniz nedir?
- 8) Kaynaştırma öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalma sıklığıyla ilgili görüşleriniz nedir?
- 9) Kaynaştırma öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kaldığı yerlerle ilgili görüşleriniz nedir?
- 10) Kaynaştırma öğrencilerine yönelik zorba davranışları önlemek için tedbirleriniz nedir?
- 11) Kaynaştırma öğrencilerine yönelik zorba davranışları önlemeye yönelik önerileriniz nedir?

Görüşme yapılan öğrencilere sorulan sorular ise şu şekildedir:

- 1) Arkadaşlarınızla aranızın nasıl olduğuyla ilgili görüşleriniz nedir?
- 2) Arkadaşlarınızın size karşı davranışlarıyla ilgili görüşleriniz nedir?
- 3) Arkadaşlarınızın size kötü davranmalarıyla ilgili görüşleriniz nedir?
- 4) Arkadaşlarınızın size kötü davranma nedenleriyle ilgili görüşleriniz nedir?

- 5) Arkadaşlarınızın size kötü davranma sıklığı ile ilgili görüşleriniz nedir?
- 6) Arkadaşlarınızın size kötü davrandığı yerlerle ilgili görüşleriniz nedir?
- 7) Olumsuz bir durumla karşılaştığınızda birinden yardım almayla ilgili görüşleriniz nedir?

Veri Toplama Süreci

Araştırmaya başlamadan önce öğretmenler ve öğrenciler araştırma süreci ile ilgili bilgilendirilmiş ve araştırmanın nasıl yürütüleceği açıkça ifade edilmiştir. Araştırmaya katılmak için gönüllülük esasının dikkate alınacağı belirtilerek gönüllü olarak katılmak isteyen sekiz öğretmen ve sekiz öğrenci belirlenmiştir. Araştırmada veri kaybını önlemek için görüşmelerin ses kayıt cihazıyla kaydedileceği ifade edilmiş ve katılımcılardan izin alınmıştır. Kaynaştırma öğrencilerinin sorulan sorulara kolay cevap verebilmeleri için görüşmeye başlamadan önce arkadaşlarıyla olan ilişkileri ile ilgili sorular sorulacağına bilgisi verilmiştir. Anlamadıkları soru olduğunda yardımcı olunacağı söylenerek rahat cevap vermeleri sağlanmıştır. Öğretmenlere ise akran zorbalığı ve sınıfta gözlemledikleri kadarıyla kaynaştırma öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalmalarına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla sorular sorulacağına bilgisi verilmiştir. Katılımcılara gerçek isimlerinin gizli tutulacağı ve hiçbir yerde paylaşılmayacağı söylenmiştir. Araştırmaya katılan her bir katılımcıya numara verilmiş ve görüşme süresince numaralarla hitap edilmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde Ö, kaynaştırma öğrencileriyle yapılan görüşmelerde K ifadesi ve numaralar kullanılmıştır (örneğin; Ö1, K3 gibi). Görüşmeler ortalama 20-58 dakika sürmüştür.

Veri Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler tümevarım analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Tümevarım analizi tekniği, ham verilerden elde edilen özet temalar veya kategoriler yardımıyla karmaşık verilerin anlaşılmasını sağlar (Thomas, 2003). Yıldırım ve Şimşek (2008) tümevarım analizinde veri analizinin dört aşamalı olarak gerçekleştiğini belirtmektedirler. İlk aşamada, araştırma sonucunda elde edilen bilgiler anlamlı bölümlere ayrılarak her bölümün

kavramsal olarak ne ifade ettiği belirtilir. Tüm veriler kodlanarak bir kodlama listesi oluşturulur. İkinci aşamada, kodlar bir araya getirilir ve birbiriyle ilişkili olduğu düşünölen kodlar bir tema altına toplanır. Üçüncü aşamada, aynı kod ve tema altında olan veriler tanımlanarak ortaya çıkan kavram veya temaya göre bilgiler birbirleriyle ilişkili biçimde sunulur. Dördüncü aşamada, verilerden yola çıkılarak neden-sonuç ilişkisi kurulur. Bulgulardan birtakım sonuçlar çıkarılır ve sonuçların önemine yönelik açıklamalar yapılır. Bu araştırmada görüşmeler tamamlandıktan sonra öğretmenlerin ve öğrencilerin sorulara verdikleri cevapların dökümü yapılmıştır. Katılımcıların her soruya verdikleri cevaplar ayrı dosyalarda toplanmıştır. Örneğin; öğretmenlerin birinci soruya verdikleri cevaplar kopyalanmış ve ayrı bir dosyada kod isimleri belirtilerek birleştirilmiştir. Bu işlem tüm sorular için uygulanmış ve öğrenci görüşlerinde de aynı süreç takip edilmiştir. Daha sonra bu kodlar ortak özelliklerine göre başlıklar altında toplanarak temalar oluşturulmuştur.

Araştırmanın güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla her temadan biri seçilerek araştırmacılarından biri ve bir uzman tarafından birbirinden bağımsız olarak görüşme kodlama anahtarına göre değerlendirmiştir. Araştırmacı ve uzmanın kodlama anahtarında yaptığı işaretlemler karşılaştırılmıştır. Güvenirlik hesaplamasında 'Görüş Birliği=(Görüş Birliği/ (Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı)x100' formülü kullanılmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde kodlayıcılar arası güvenirlik %92 olarak belirlenirken öğrenci görüşme sorularından ise güvenirlik ortalaması %83 olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın geçerliği doğrudan alıntılara yer verilerek sağlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Öğretmen Görüşmelerinden Elde Edilen Bulgular

Yapılan analizler sonucunda öğretmenlerle yapılan görüşmeler 5 başlık 10 tema altında toplanmıştır. Tümevarımsal analiz ile elde edilen başlıklar aşağıda sunulmuştur:

- 1) Tanım,

- 2) Öğrenci özellikleri,
- 3) Ortaya çıkma nedeni,
- 4) Karşılaşma durumu ve
- 5) Önleme olarak ortaya çıkmıştır.

Akran Zorbalığını Tanımlama

Başlık 1 ile ilişkili olarak öğretmenlerin tamamı (8; %100) akran zorbalığını kişiye zarar veren davranışlar olarak tanımlamışlardır. Öğretmenlere göre zorba davranışlar şiddet, kabul etmeme, rahatsız etme, baskı yapma biçiminde gerçekleşmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin gözlemledikleri zorba davranışların duygusal, sözel ve fiziksel yönde gerçekleştiği söylenebilir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Bir başkasına fiziksel ya da psikolojik şiddet uygulamak (Ö2).”

“Arkadaşımı yok sayma, kabul etmeme veya reddetme (Ö7).”

“Birini sözlü olarak rahatsız etme (Ö5).”

“Zorla bir şeyler yaptırma veya kişi üstünde baskı kurma (Ö1).”

Sık Karşılaşılan Zorba Davranışlar

Öğretmenlerin yarısından fazlası (6; %75) kaynaştırma öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen zorba davranışların sosyal yönden ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu bağlamda sık karşılaşılan zorba davranışların duygusal zorbalık ve sözel zorbalık ile ilişkili olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin görüşleri kaynaştırma öğrencilerinin maruz kaldıkları zorbalık türünün duygusal ve sözel olarak gerçekleştiğini göstermektedir. Öğrencilerin duygusal zorbalıkla karşı karşıya kaldıklarını belirten öğretmenler oyunlara dahil etmeme, ötekileştirme, grup dışında bırakma, dışlanma gibi zorba davranışlar gözlemlemişlerdir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Genellikle oyunlarına almıyorlar ya da etkinliğin dışında tutuyorlar (Ö4).”

“Oyunlara alınmayıp grup dıŐına itiliyorlar (Ö5).”

ÖĞretmenlerden sözel zorbalığın yoğun bir biçimde gerçekteŐini belirtenler ise zorba davranışları sözel olarak rahatsız etme, dalga geçme, laf atma ve taklit etme olarak sıralamışlardır. Bu davranışların öğrenciler arasında ötekileŐtirmeye, ayrımcılığa zemin hazırladığını söylemek mümkündür. ÖĞretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Kaynaştırma öğrencisi bence en çok sözlü zorbalıkla karşılaşıyor. Gözlemlediğim kadarıyla yaŐça büyük erkek çocukları tarafından rahatsız ediliyorlar (Ö1).”

“ÖĞrencimin konuşma bozukluğu olduğu için genel olarak konuŐmasıyla ilgili alay etme ve taklit olaylarına maruz kalıyor. Ayrıca kendini ifade edemediği için de çocuklar oynadıkları oyunlara dahil etmek istemiyorlar (Ö2).”

“Genelde sözlü Őiddetle karşılaşıyor (Ö8).”

ÖĞretmenlerden bazıları (2; %25) öğrencilerin fiziki olarak zorbalığa uğradıklarını belirtmiştir. ÖĞretmenler kavga etme, tekme atma, vurma gibi fiziksel durumlarla da karşılaştıklarını ve bu durumun genellikle oyun oynarken ya da fiziki etkinlikler esnasında ortaya çıktığını ifade etmiştir. ÖĞretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Daha çok fiziksel etkinlik gerektiren durumlarda fiziksel zorbalık oluyor. Kavga etme, tekme atma gibi (Ö3).”

“Oyun oynarken vuruyorlar birbirlerine (Ö7).”

Zorba ÖĞrenci Özellikleri

Başlık 2 ile ilişkili olarak öğretmenlerin neredeyse tamamı (7; %88) zorba öğrencilerin bu davranışlarının kişilik özellikleri ile ilgili olduğunu belirtmişlerdir. ÖĞretmenler zorba davranışları gerçekteŐiren öğrencilerin sevgiden yoksun ve empati kuramayan, arkadaşları arasında öne çıkma kaygısı yaŐayan ve kendini fark ettirmeye çalışan öğrenciler olduklarını belirtmişlerdir. ÖĞretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Zorbalık eden en başta sevgiden yoksun bırakılmış kişidir. Sevgi eksikliğini zorbalığı tetikleyip öne çıkararak mineral eksikliğine benzetebiliriz. Bu tür büyük bir eksiklikle donanmış öğrencinin doğru bir davranışta bulunması çok zordur (Ö5).”

“Zorbalık yapan öğrenci empati kuramıyor. Arkadaşları arasında beğenilme ya da öne çıkma gayesi taşıyor (Ö2).”

Öğretmenlerden bir tanesi (1; %12) zorba davranışların ortaya çıkma sebebinin cinsiyet ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Görüş belirten öğretmene göre zorba davranışları daha çok erkek öğrenciler gerçekleştirmektedir. Erkek öğrenciler arasında lider olma ve arkadaşları arasında üstün olma ve takdir edilip beğeni kazanma isteğinin zorba davranışları da beraberinde getirdiği düşünülebilir. Öğretmenin görüşü aşağıda sunulmuştur:

“Zorbalık en çok erkek öğrenciler arasında (Ö1).”

Zorbalığa Uğrayan Öğrenci Özellikleri

Öğretmenlerin tamamı (8; %100) kaynaştırma öğrencilerinin zorbalığa maruz kalmalarının kişilik özellikleri ile ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlere göre içine kapanık, sessiz, sosyalleşmekte güçlük çeken, çekingen, kendini ifade edememe özelliklerine sahip öğrenciler zorbalığa maruz kalmaktadırlar. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Kaynaştırma öğrencileri genellikle içine kapanık, sosyalleşmekte güçlük çeken, başkalarının yardımına ihtiyaç duyan, çekingen öğrencilerdir. Bu tür davranışları ve çekinceleri zorbalığa davetiye çıkarıyor (Ö5).”

“Çocuk sessiz veya kendini ifade etmede güçlük çekiyorsa zorbalık yaşıyor. Çocuğun yapısıyla ilgili aslında (Ö6).”

Zorbalığa Uğrama Nedeni

Başlık 3 ile ilişkili olarak öğretmenlerin yarısından fazlası (5; %63) kaynaştırma öğrencilerinin zorbalığa uğrama nedeninin kişisel özelliklerinden

kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bu özellikleri bireysel farklılıklar, öğrencinin başarısızlığı, psikolojik gerilim, özgüven eksikliği, uyum sağlamakta zorlanma, ilgi bekleme ve kurallara uymama şeklinde sıraladıkları görülmektedir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Öğrencinin sürekli ilgi beklentisi ve kuralları çiğnemesi zorbalıkla karşılaşmasına neden oluyor (Ö8).”

“Kaynaştırma öğrencisi akranlarından farklı özelliklere sahiptir. Bu durum da öğrencinin sınıf ortamında oluşan rutini bozucu davranışlar göstermesine neden oluyor. Öğrencinin sınıfa ve çevreye uyum sağlamakta zorlanması, akranlarından farklı olması, yönergeleri yerine getirmekte zorlanması gibi nedenler zorbalığa neden oluyor (Ö3).”

“Öğrencinin başarısız olması, özgüven eksikliği, psikolojik gerilim (Ö4, Ö5).”

Öğretmenlerden üçü (3; %37) zorbalığa uğramanın ikinci nedeni olarak çevresel faktörleri göstermiştir. Çevresel faktörler olarak toplumsal bakış açısını ve yeterli bilgiye sahip olmamayı ifade ettikleri görülmektedir. Kaynaştırma öğrencilerine ilişkin yapılan bilgilendirmelerin sınırlı düzeyde ve sadece okulda normal gelişim gösteren öğrencilere yönelik olması toplumsal bakış açısının istenilen ve beklenen düzeyde olmamasına neden olmaktadır. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Kaynaştırma öğrencisine yönelik zorbalığın esas nedeninin toplum olarak bilinçsiz olmak ve bilinçsiz nesiller yetiştirmek olduğunu düşünüyorum. İnsanların yeterli farkındalık düzeyinde olmaması bu durumu ortaya çıkarıyor (Ö2).”

“Bence kaynaştırma öğrencisine yönelik zorbalığın en önemli nedeni bilgisizlik. Yirmi, otuz yıl öncesine kadar engelli insanlara bakış açısının olumsuz olduğunu hatırlayabiliriz. Aynı şekilde kaynaştırma öğrencileriyle ilgili çok fazla bilgilendirme yapıldığını düşünüyorum. Özellikle okul ortamında sadece diğer öğrencileri bu konuda uyarmakla yetiniyoruz (Ö1).”

Zorbalık Yapma Nedeni

Öğretmenlerin tamamı (8; %100) kaynaştırma öğrencilerine zorbalık yapma nedenlerinin akademik gelişimle ilgili olduğunu belirtmiştir. Öğretmenler, bu öğrencilerin kendilerini kaynaştırma öğrencisinden daha üstün görmeleri nedeniyle zorbalık yaptıklarını belirtmişlerdir. Kaynaştırma öğrencisinin özellikle akademik olarak geri kaldığının düşünülmesi zorbalığı etkileyen bir durum olarak gösterilmiştir. Kaynaştırma öğrencilerin çabuk sıkılmalarının, dikkat dağınıklıklarının olmasının, genellikle başarısız olmalarının, geç öğrenmelerinin diğer öğrenciler tarafından dışlanmalarına neden olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Kaynaştırma öğrencisinin genel olarak dersleri yavaşlattığını düşünüyorlar (Ö3).”

“Kendilerini daha iyi görüyorlar. Sonuç olarak bir suçlama meydana geliyor (Ö5).”

Karşılaşma Zamanı

Başlık 4 ile ilişkili olarak öğretmenlerin yarısından fazlası (5; %63) öğrencilerin nadiren zorba davranışlarla karşılaştıklarını belirtmiştir. Kaynaştırma öğrencilerinin nadiren zorbalığa maruz kaldığını belirten öğretmenler, kaynaştırma öğrencilerinin diğer öğrencilerle arkadaşlık ilişkilerinin çok fazla gelişmemesini bu durumun nedeni olarak göstermiştir. Kaynaştırma öğrencilerinin normal gelişim gösteren öğrencilerle oyun oynamaması veya dışlanması olarak değerlendirilebilecek duygusal zorbalığa sıklıkla maruz kaldıkları düşünülebilir. Bu nedenle öğrencinin nadiren akran zorbalığı ile karşılaştığının düşünülmesi öğretmenlerin diğer zorbalık türlerini nadiren gözlemlemeleri ve oyuna dahil olmamayı zorbalık olarak görmemeleri ile ilişkilendirilebilir. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlar daha önce sorulan ve öğretmenlerin duygusal zorbalık konusunda verdikleri yanıtlarla çelişmektedir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Kaynaştırma öğrencisi diğer öğrencilerle pek fazla oynamadığı için çok nadir akran zorbalığına maruz kalıyor (Ö2).”

“Çok fazla rastlamıyorum diyebilirim. Birbirlerine vurmazlar (Ö8).”

Öğretmenlerden yarısına yakını (3; %37) sıklıkla karşılaştıklarını belirtmiştir. Öğretmenler gün içinde farklı nedenlerle öğrencilerin zorbalığa uğradığını, genellikle oyuna dahil olmak istemelerinin ancak oyunlarda kurallara uygun davranmamalarının sıklıkla zorbalığa uğramalarına neden olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Oldukça sık karşılaşıyorum (Ö1).”

“Çok sık oluyor. Oyuna dahil olmadıklarında ya da olsalar bile kurala uygun hareket etmediklerinde görebiliyoruz (Ö7).”

Karşılaşılan Yer

Öğretmenlerin tamamına yakını (7; %88) akran zorbalığının okul içinde yapıldığını belirtmiştir. Okul içinde zorbalığın gerçekleştiği alanlar bahçe, sınıf, koridor ve okul giriş çıkışları olarak sıralanmıştır. Öğretmenler tenffüs araları ile sosyal faaliyetlerin ve eğitici-zihinsel etkinliklerin yapıldığı derslerde bu tür davranışları daha fazla gözlemlediklerini vurgulamışlardır. Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerinin normal gelişim gösteren akranlarıyla sosyal etkileşim içinde oldukları alanların ve öğretmenlerin öğrencilerin yanlarında olmadığı yerlerin genel olarak zorbalık yapmaya ve zorbalığa uğramaya daha açık yerler olduğunu belirttikleri görölmektedir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Tenffüslerde ve beden eğitimi dersinde oyun oynarken öğrenci kaynaştırma öğrencisinin kendi grubunda olmasını istemediği için özellikle bahçede ve bahçe oyunlarında karşılaşıyor (Ö8).”

“Daha çok öğrencilerin aktif olduğu, sosyalleştiği ortamlarda gerçekleşiyor. Örneğin; bahçede oyun oynarken, sınıflarda, koridorlarda (Ö3).”

Öğretmenlerden yalnızca bir tanesi (1; %12) okul dışında zorba davranışların gerçekleştiğini belirtmiştir. Özellikle öğrencilerin ailelerinin olmadığı yerler zorbalığın gerçekleştiği yer olarak ifade edilmiştir. Öğretmenin görüşü aşağıda sunulmuştur:

“Okul dışında kaynaştırma öğrencisinin ailesinin yanında olmadığı zamanlarda zorbalıkla karşılaştığına şahit oldum (Ö1).”

Önemeye Yönelik Tedbirler

Başlık 5 ile ilişkili olarak öğretmenlerin tamamı (8; %100) zorbalığı önlemenin sınıf içi tedbirlerle sağlanacağını belirtmişlerdir. Öğretmenler bu tedbirleri normal gelişim gösteren öğrencileri bilgilendirme, sınıf içi kurallar oluşturma, empati kurmaya yönelik etkinlikler yapma ve kaynaştırma öğrencisini oyunlara dahil etme olarak sıralamışlardır. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Öğrencilerime bu konuya yönelik hikaye anlatma veya okuma, drama yapma etkinlikleriyle empati kurmaya çalışıyorum. Kaynaştırma öğrencimi derse veya oynadıkları oyunlara dahil ederek olayları azaltma yönünde tedbir almış oluyorum (Ö2).”

“Kuralları açık ve net anlatıyorum. Kaynaştırma öğrencimin gelmediği zamanlarda diğer öğrencilerime onu olduğu gibi kabul etmemizi, yardımcı olmalarını, bize ihtiyacı olduğunu hissettirmeye çalışıyorum (Ö8).”

Önemeye Yönelik Öneriler

Öğretmenlerin yarısından fazlası (6; %75) zorbalığı önlemenin toplumsal bilinç kazandırma ile olabileceği yönünde görüş bildirmiştir. Öğretmenlerin normal gelişim gösteren öğrencilere olumlu bakış açısının kazandırılmasında çevredeki diğer yetişkin bireylerin rol model olabileceklerini düşündükleri görülmektedir. Bu anlamda öğrencilere kazandırılacak empati ve yardımlaşma becerilerinin olumlu sonuçlar vereceği ve sosyal medya araçları ile sağlanacak farkındalığın zorbalığı önlemeye yardımcı olacağı belirtilen görüşler arasında yer almaktadır. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Kaynaştırma öğrencisine yönelik zorbalığı engellemek için bence sadece okul içinde değil toplumun geneline yönelik bilinçlendirme yapılmalı. Gazetelerde, televizyonlarda, kitaplarda ve özellikle ilgileneni çok bulunan sosyal medyada konuya ağırlık verilmesi gerektiğini düşünüyorum (Ö1).”

“Öncelikle toplum olarak bilinç sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmalı. Çocukların empati kurması sağlanmalı. ÖĞretmen olarak bizler de sınıftan ayrı tutmamalıyız (Ö2).”

“ÖĞrencilere birtakım yazılı ya da sözlü direktiflerde bulunarak zorbalık oluşturan davranışların önüne geçemeyiz. Bunu en başta kendimize ilke edinmemiz gerekir (Ö5).”

“ÖĞrencinin bu konudaki empati becerisi geliştirilmelidir. EĞer empati yapıp kendini kaynaştırma öğrencisinin yerine koymayı başarırrsa kaynaştırma öğrencisine yönelik zorbalığı bırakacaktır. Ayrıca öğrenciye yardımlaşma değerinin benimsetilmesi gerekmektedir (Ö3).”

ÖĞretmenlerden bazıları (2; %25) zorbalığı önleme tedbiri olarak kaynaştırma öğrencilerinin özel eğitim sınıflarında veya kendileri için uygun olacak eğitim kurumlarında eğitim almalarının zorbalığı önleyeceğini ifade etmişlerdir. ÖĞretmenlerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Kaynaştırma öğrencilerine okulların özel alt sınıflarında özel eğitim öğretmenleri tarafından eğitim öğretim verilirse daha az karşılaşacaklarını düşünüyorum (Ö8).”

“Bu bireylere yönelik eğitim kurumları arttırılmalı (Ö7).”

ÖĞrenci Görüşmelerinden Elde Edilen Bulgular

Yapılan analizler sonucunda öğretmenlerle yapılan görüşmeler 3 başlık 5 tema altında toplanmıştır. Tümevarımsal analiz ile elde edilen başlıklar aşağıda sunulmuştur:

- 1) Ortaya çıkma nedeni,
- 2) Zorbalık deneyimi ve
- 3) Zorbalığı önleme olarak ortaya çıkmıştır.

Arkadaşlık İlişkileri

Başlık 1 ile ilişkili olarak kaynaştırma öğrencilerinin yarısından fazlası (5; %63) arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin olumlu olduğunu belirtmiştir. Arkadaşları ile ilişkilerinin iyi olduğunu belirten öğrenciler arkadaşlarının kendileriyle beslenmelerini paylaştıklarını ve kendilerini oyunlara dahil ettiklerini ancak zaman zaman anlaşmazlıklar da yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Beslenmemizi paylaşıyoruz, beraber oyun oynuyoruz, beni oyundan atmıyor (K3).”

“Bazen anlaşamıyoruz. Ben oynamak istediğimde o oynamak istemiyor (K7).”

Öğrencilerin yarısına yakını (3; %37) arkadaşlık ilişkilerinin olumsuz olduğunu belirtmiştir. Arkadaşlık ilişkilerinin kötü olduğunu belirten öğrenciler arkadaşlarının kendilerini oyunlara dahil etmediklerini ve bu nedenle kendilerini genellikle yalnız hissettiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca arkadaşlık ilişkilerinin kötü olduğunu belirten kaynaştırma öğrencilerinin de arkadaşlarına kötü davrandığı görülmektedir. Zorbalık türleri açısından ele alındığında ise kaynaştırma öğrencilerinin duygusal ve sözel zorbalığa maruz kaldıklarını ancak kendilerinin de akranlarına karşı fiziksel zorbalık yaptıklarını göstermektedir. Öğrencilerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Oyuna almıyorlar beni. Yalnız kalıyorum. Ben de tükürüyorum, itiyorum (K1).”

“Arkadaşlarımla pek anlaşamıyoruz (K4).”

Zorbalık Nedeni

Kaynaştırma öğrencilerinin tamamı (8; %100) arkadaşlarının kendilerine kötü davranma nedenlerinin bireysel özelliklerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bireysel farklılıklarından dolayı zorbalık yaşadığını ifade eden öğrenciler bu durumun kaynaştırma öğrencisi olmalarından kaynaklandığını

ve arkadaşlarının bunu bildiklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler sınıfta çok fazla konuşmalarının, hareket etmelerinin arkadaşlarının tepkisini çektiğini de ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin sınıf ve oyun kurallarına uygun hareket etmemeleri ve oyun sırasının arkadaşına geçtiğini kabul etmemeleri sebebiyle dışlandıkları görülmektedir. Öğrencilerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Oyun oynamak istiyorum arkadaşlarımla. Ama sıranın bana gelmesi çok uzun sürüyor (K4).”

“Benim kaynaştırma olduğumu hepsi biliyor. Bence bu yüzden (K5).”

Karşılaşma Zamanı

Başlık 2 ile ilişkili olarak kaynaştırma öğrencilerinin yarısından fazlası (5; %63) sıklıkla arkadaşlarıyla olumsuz durumlar yaşadıklarını belirtmiş ve bu sıklığı her gün olarak ifade etmiştir. Oyun oynama, beraber zaman geçirme ve sınıf içi etkinlikler açısından değerlendirildiğinde öğrencilerin günün büyük bir bölümünü beraber geçirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla oyuna almama, dışlama, kötü söz söyleme gibi zorba davranışların her gün gerçekleşiyor olması muhtemeldir. Öğrencilerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Oyun oynadığımız her zaman (K3).”

“Hep kötü ki (K5).”

Öğrencilerin yarısına yakını (3; %37) arada sırada olumsuzluklar yaşadıklarını ve arkadaşlarının kendilerine karşı olumsuz tutum içinde olduklarını belirtmiştir. Bu tarz olumsuz davranışlarla arada sırada karşılaşan öğrenciler kendilerini mutsuz hissettiklerini ve üzüldüklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Arada sırada kötü bir şeyler olur (K6).”

“Bazen oluyor. Üzülüyorum (K7).”

Karşılaşılan Yer

Kaynaştırma öğrencilerinin tamamı (8; %100) kendilerine karşı akranlarının gerçekleştirdiği olumsuz davranışların okul içinde oluştuğunu ifade etmiştir. Öğrenciler okul içindeki yerleri sınıf, bahçe ve okul girişleri olarak sıralamıştır. Zorba davranışların gerçekleştiği yerlere göre zorbalık türünün de değiştiği görülmektedir. Öğrencilerin yanıtlarına göre sınıfta sözel zorbalık gerçekleşirken bahçede duygusal zorbalık yaşanmaktadır. Öğrencilerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Sınıfta oluyor. Dalga geçiyorlar, kötü şeyler söylüyorlar (K2).”

“Bahçede oyun oynarken beni almıyorlar (K4).”

Yardım İsteme

Başlık 3 ile ilişkili olarak kaynaştırma öğrencilerinin tamamı (8; %100) zorbalığı önlemeye yönelik yardım istedikleri kişilerin güven duydukları kişiler olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin tamamı zorbalığa uğradıklarında sınıf öğretmenlerinden yardım istediklerini veya onlara anlattıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin görüşlerinden kesitler aşağıda sunulmuştur:

“Öğretmenimden yardım istiyorum (K1).”

“Her şeyi öğretmenime anlatıyorum. O çözer (K6).”

Tartışma

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğretmenler akran zorbalığını şiddet, kabul etmeme, başkasını rahatsız etme ve baskı yapma şeklinde tanımlamışlardır. Bu bağlamda öğretmenlerin akran zorbalığını duygusal, sözel ve fiziksel zorbalık türlerini kapsayacak biçimde tanımladıkları görülmektedir. Yetersizliğe sahip öğrencilerin çoğu yetersizliği olmayan akranlarıyla entegre ortamlarda eğitilirler ve bu durum mağdur olma riskini arttıran bir neden olarak ortaya çıkabilir (Lindsay ve McPherson, 2012). Kaynaştırma öğrencilerinin yetersizlikleri, yaşantı eksikliği ve olumsuz öğrenme deneyimleri ve akran reddi ile birlikte sosyal olarak dışlanmanın

bir sonucu olarak sosyal becerilerin ediniminde ve kullanımında güçlükler yaşamaları (Özdemir, 2015) zorbalığa uğramalarına neden olabilmektedir. Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin sıklıkla karşılaştıkları zorba davranışlar kapsamında ötekileştirme, oyuna almama, dışlama, laf atma, sözel olarak rahatsız etme, taklit etme, kavga etme, tekme atma ve vurma davranışlarını sıraladıkları görülmektedir. Hoza ve diğerleri (2005) dikkat eksikliği ve hiperaktivitesi olan öğrencilerin akran ilişkilerini inceledikleri çalışmalarında bu öğrencilerin akranları tarafından daha az tercih edildikleri sonucuna ulaşmışlardır. Güler yüz (2009) ise benzer sonuca ulaşarak kaynaştırma öğrencilerinin akranları tarafından dışlandıklarını ortaya çıkarmıştır.

Öğretmenlerin çoğunluğunun öğrenciler arasında duygusal ve sözel zorbalık türlerini sıklıkla gözlemledikleri ve fiziksel zorbalığın ise daha az meydana geldiği görülmektedir. Öğretmenlerin alay etme, taklit etme gibi kaynaştırma öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen zorba davranışların beraberinde duygusal zorbalığı getirerek dışlamaya zemin hazırladığını ve sadece fiziksel etkinlik veya oyun sırasında fiziksel zorbalığa neden olabilecek davranışların meydana geldiğini belirttikleri görülmektedir. Kabasakal ve diğerleri (2008) kaynaştırma öğrencilerinin akran ilişkileri içindeki konumunu ve akran istismarını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada kaynaştırma öğrencilerinin karşılaştığı fiziksel şiddetin sıklığının %68.8 sözel şiddetin sıklığının ise %25 olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Yetersizliğe sahip öğrencilerin sosyal beceri yetersizlikleri sosyal katılım sağlamada güçlük yaşamalarına (Schwab, Gebhardt, Krammer ve Gasteiger- Klicpera, 2015) ve zorbalık mağduru olmada önemli bir risk faktörü olan akran reddiyle karşılaşmalarına neden olmaktadır (Hodges ve Perry, 1996; Martlew ve Hodson, 1991). Kaynaştırma öğrencilerinin kendi akranları arasında kabul görmeleri olumlu sosyal etkileşim kurmaları ve akran etkileşimi başlatabilmeleri ile ilişkilidir. Araştırma bulgularında belirtildiği gibi oyun oynama sırasında kaynaştırma öğrencilerinin akranlarıyla etkileşim başlatamıyor olmaları veya iletişimi sürdürmede yeterli becerilere sahip olmamaları oyuna alınmama, dışlama gibi davranışları beraberinde getirmektedir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulguya göre öğretmenler zorbalık yapan öğrencilerin genellikle sevgiden yoksun, empati kuramayan, arkadaşları arasında öne çıkmaya ve kendini fark ettirmeye çalışan öğrenciler olduğunu ve genellikle erkek öğrencilerin bu davranışları sergilediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler kaynaştırma öğrencilerinin içe kapanık, sessiz, sosyalleşmekte güçlük çeken, çekingen ve kendini ifade etmede yetersiz olmalarının akranları tarafından zorbalığa maruz kalmalarına neden olduğunu belirtmişlerdir. Yüce (2015) araştırmasında yetersizliğe sahip öğrencilerin arkadaşları tarafından dışlandığı, bu öğrencilerin genellikle kaygılı ve sosyal ilişkilerinin zayıf olduğu ile korku duydukları sonucuna ulaşmıştır. Bireylerin fiziksel, sosyal veya duygusal olarak farklı olduğunun anlaşılması empati eksikliğinin ve yabancılık hissini oluşmasına neden olabilir (Hoover ve Stenhjem, 2003). Bununla birlikte zorbalık doğrudan bir yetersizlik türüyle ilgili olmamakla birlikte bireylerin dolaylı olarak yetersizliğe yönelik zayıflık ve izolasyon algılarından kaynaklanmaktadır (Pampel, 2014).

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğretmenler kaynaştırma öğrencilerinin akran zorbalığına uğrama nedenlerini kişisel özellikler ve çevresel nedenler olarak ele almışlardır. Öğrencilerin başarısız olması, özgüven eksikliği, ilgi bekleme, uyum sağlamada güçlük çekme, kurallara uymama, toplumsal açıdan bilgi yetersizliği ve olumsuz bakış açısı akran zorbalığına uğrama; normal gelişim gösteren öğrencilerin ise kendilerini kaynaştırma öğrencisinden üstün görmelerini zorbalık yapma nedeni olarak sıralanmıştır. Baydık ve Bakkaloğlu (2009) yaptıkları araştırmalarında yetersizliği olan öğrencilerin akademik yeterliliklerinin, fiziksel görünümünün ve problem davranışlarının akranları tarafından sosyal kabulleri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kaynaştırma öğrencisinin bulunduğu sınıflardaki öğrenciler kendilerinden farklı olan, öğrenme etkinliklerinde daha geride olan veya farklı etkinlikler yapan öğrencileri çok çabuk fark edebilmektedirler. Normal gelişim gösteren öğrenciler yetersizliği olan akranlarını kabul etmekte zorlanırlar ve onlara karşı kayıtsız davranarak akranlarından gelen sosyal ipuçlarını görmezden gelerek etkinliklere katılımlarına engel olurlar (Değirmenci ve Odluyurt, 2015). Kaynaştırma uygulaması özel gereksinimli bireylerin toplumla kaynaşmasını, normal gelişim gösteren bireylerin

önyargılarının kırılmasını, her iki gruptaki bireylerin birbirlerinin dünyasını daha iyi tanıyarak anlamlandırabilmesini amaç edinmektedir (Kaygusuz, 2007). Bu nedenle kaynaŖtırma öğrencisinin bulunduğu sınıflarda gerçekleşen zorba davranışların normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaŖtırma öğrencileri ve özellikleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları nedeniyle ortaya çıktığı düşünölebilir. KaynaŖtırma öğrencilerinin akademik olarak geri olmaları, geç öğrenmeleri veya çabuk sıkılmaları akranları tarafından kabul edilmemelerine neden olabilmektedir.

AraŖtırmadan elde edilen bulguya göre akran zorbalığının sıklıkla gerçekleştiğini belirten öğretmen sayısı az olmakla birlikte nadiren gerçekleştiğini belirten öğretmenlerin sayısı daha fazladır. Bu soru kapsamında öğretmenlerin kaynaŖtırma öğrencilerinin akranlarıyla beraber oyun oynamamalarını duygusal zorbalık kapsamında değerlendirmedikleri dikkat çekmektedir. Öğretmen görüşleri açısından değerlendirildiğinde öğrencilerin akranlarıyla oyun oynamadıkları ve arkadaşlık ilişkileri gelişmediği için zorbalığın da nadiren gerçekleştiğini düşünmeleri daha önceki sorulara verilen cevaplarla çelişmektedir. Bununla birlikte öğretmenler akran zorbalığının okul içinde gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Zorba davranışların gerçekleştiği yerleri bahçe, sınıf, koridor, okul giriş ıkıŐları ve okul dışında ailenin çocuğun yanında olmadığı yerler olarak ifade ederek teneffüs aralarına ve beden eğitimi dersine vurgu yapmışlardır. Eroğlu (2018) otizm spektrum bozukluğu, zihinsel yetersizliği olan çocuklar ile tipik gelişim gösteren çocuklarla yaptığı çalışmasında çocukların en fazla öğretmenin sınıfta bulunmadığı zamanlarda örneğin teneffüste, bahçede, koridorda, merdivende zorbalığa maruz kaldıkları sonucuna ulaşmıştır. Zorbalık ister kurban ister zorba olsun en sık rastlanan ortam olan okulda daha doğru ölçölebilmektedir (Christensen ve diğerleri, 2012). KaynaŖtırma öğrencilerinin diğer öğrencilere göre akranları tarafından daha az tercih edildikleri bilinmektedir. Daha az arkadaşın olması öğrenciler arasında sosyal olarak uyumsuzluğun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir ve oyun oynama sırasında akranlar tarafından dışlanma veya yalnız kalmaya neden olabilir. Dolayısıyla az arkadaş sahibi olmak zorbalığın oluşması için ortam oluşturabilmektedir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulguya göre öğretmenler akran zorbalığını önlemeye yönelik tedbirlerini sınıf içi alınacak tedbirler açısından değerlendirmiş ve bu kapsamda normal gelişim gösteren öğrencileri bilgilendirme, sınıf içi kurallar oluşturma, empati becerisini geliştirecek etkinlikler yapma ve kendilerinin kaynaştırma öğrencisini oyunlara dahil etmeleri olarak sıralamışlardır. Şahbaz (2007) normal gelişim gösteren öğrencilerin yetersizliği olan öğrenciler hakkında bilgilendirilmelerinin yetersizliği olan öğrencilerin sosyal kabul düzeylerini arttırdığı ve yetersizliği olan öğrencilerin toplumsal açıdan olumlu özellikleri olduğunu söyleyen öğrenci sayısında artış olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin derslerde yapacakları drama, hikaye anlatma veya okuma gibi etkinlikler öğrencilerde farkındalık oluşturmaya ve empati kurmaya yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte öğretmenler akran zorbalığının toplumsal bilinç kazandırma ve öğrencilerin özel eğitim sınıflarında eğitim almaları ile akran zorbalığının önlenebileceği önerisinde bulunmuşlardır. Öğretmenlerin toplumsal bilinç kazandırılması yönünde öneride bulunmuş olmaları sadece öğrencilerin bilgilendirilmesinin yetersiz olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Olweus (1993) okul personelinin özellikle öğretmenlerin, öğrencilerin ve ailelerin tutum ve davranışlarının hem zorbalığın önlenmesinde hem de bu davranışların sosyal olarak daha kabul edilebilir davranışlar haline dönüştürülmesinde temel etken olduğunu belirtmektedir. Mochy, Pijl ve Zandberg (2007) vurguladığı gibi öğretmenler ve diğer destek personelleri öğrencinin zorbalığa maruz kaldığını veya izole edildiğini anlayan ilk kişiler olmaları nedeniyle uygun önlemleri almalı, özel gereksinimli öğrencilere zorbalık yapıyor ve öğretmenler sorunun ciddiyetini yanlış değerlendiriyorsa öğretmen eğitiminde veya hizmet içi eğitimde bu konuya daha fazla yer verilmelidir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulguya göre kaynaştırma öğrencilerinin çoğu akranlarıyla beslenmelerini paylaşma ve kendilerini oyunlara dahil etmeleri nedeniyle arkadaşlık ilişkilerinin iyi olduğunu belirtmelerine rağmen bazen anlaşmazlık yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun nedeni olarak ise bazen kendileri oyun oynamak istediğinde arkadaşının oynamak istememesini göstermişlerdir. Akran ilişkilerinin kötü olduğunu belirten

öğrenciler ise oyunlara dahil edilememelerini neden gösterirken bu durumun yalnız hissetmelerine ve üzülmelerine neden olduğunu ifade etmişlerdir. Akran zorbalığı açısından değerlendirildiğinde öğretmen görüşlerinden elde edilen bilgiye paralel olarak kaynaştırma öğrencilerinin duygusal zorbalığa maruz kaldıklarına yönelik görüş belirttikleri ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte kaynaştırma öğrencilerinin de akranlarına karşı tükürme, vurma gibi zorba davranışlar sergiledikleri ve fiziksel zorbalık yaptıkları görülmektedir. Yetersizliğe sahip öğrenciler pasif olmaları, sözsüz iletişimi ve tehdit içermeyen ipuçlarını yanlış anlamaları (Sabornie, 1994), sosyal ipuçlarının farkına varamamaları (Bakkaloğlu, 2008) ve sosyal beceri yetersizlikleri (Woods ve Wolke, 2004) nedeniyle genellikle mağdur olmalarına rağmen normal gelişim gösteren öğrencilere göre daha agresif davranışlar sergileyebilir (Kuhne ve Wiener, 2000) ve kavga etme eğiliminde bulunabilirler (Rose, Espelage ve Monda-Amaya, 2009). Bu nedenle zorbalığı oluşturan dinamikler içinde hem zorba hem de mağdur olarak ifade edilebilirler (McLaughlin, Byers ve Vaughn, 2010). İlgili alanyazında ise yetersizliği olan öğrencilerin uzun süre zorbalığa maruz kalmalarının saldırgan davranışlar sergilemelerinde etkili olduğundan bahsedilmektedir (Singer, 2005; Van Cleave ve Davis, 2006). Kabasakal ve diğerleri (2008) benzer bir sonuca ulaşarak kaynaştırma öğrencilerinin tekme atma, vurma gibi davranışları diğer öğrencilere göre daha çok yaptıkları; diğer öğrencilerin ise sözel şiddeti daha fazla kullandıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmadan elde edilen bulguya göre kaynaştırma öğrencileri, arkadaşlarının kendilerine kötü davranmalarının bireysel özellikleri ile ilişkili olduğunu, arkadaşlarının kaynaştırma öğrencisi olduğunu bilmeleri, sınıfta çok konuşmaları, hareket etmeleri ve kurallara uymamalarından kaynaklandığını belirtmektedirler. Langevin, Bortnick, Hammer ve Wiebe (1998) araştırmalarında öğrencilerin en az %59'unun kekemelikleri nedeniyle sıklıkla akran zorbalığına uğradığını ortaya çıkarmışlardır. Normal gelişim gösteren öğrencilerin yetersizliği olan öğrencilerinin bireysel farklılıklarına saygı duymaları, akran kabulü sağlamaları ve olumlu tutum geliştirmeleri; kaynaştırma öğrencilerinin de eğitim ortamlarında kendilerinden beklenen davranışları ve okul yaşantısını öğrenmeleri için kaynaştırmaya hazırlık çalışmalarına yer verilmelidir (Batu, 2015; Özdemir, 2015). Bu bağlamda kaynaştırma öğrencileri için sınıf rutinlerinin ve basit akademik becerilerin

kazandırılması; diğer öğrenciler için de bilgilendirme, canlandırma, sınıfa konuşmacı çağırma gibi etkinliklerin yapılması ortaya çıkabilecek güçlüklerin ortadan kaldırılmasını sağlayabilecektir.

Araştırmadan elde edilen diğer bulguya göre kaynaştırma öğrencilerinin çoğu her gün zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir. Ayrıca öğrenciler tarafından sınıf, bahçe, okul girişleri zorbalığın gerçekleştirildiği yerler olarak ifade edilmiştir. Öğrencilerin sınıfta arkadaşlarının kendileriyle dalga geçtiğini ve kötü sözler söylediğini belirtmeleri sözel zorbalığın; bahçede ise oyuna dahil olamamalarını belirtmeleri duygusal zorbalığın gerçekleştiğini göstermektedir. Olçay-Gül ve Vuran (2015) araştırmalarında kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin genellikle iyi olduğunu; arkadaşlık ilişkilerinin kötü olduğunu düşünenlerin ise arkadaşlarının kendileriyle dalga geçmeleri, kendilerini dövmeleri şeklinde davranışlarla karşılaştıklarını ortaya koymuşlardır. Zorba davranışlarla karşılaştığında öğrencilerin hepsinin bunu öğretmenlerine söyledikleri görülmektedir. Öğretmenlerin öğrenciler arasındaki akran ilişkilerini ve oluşan sorunları gözleme olanaklarının olması nedeniyle öğrenciler tarafından öğretmenlerinin zorbalığı önleyici veya sorunu çözebilecek kişiler olarak görüldüğü ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla öğretmenlerin bütün öğrencilerin sosyal becerilerini ve yeterliliklerini destekleyerek akran zorbalığını önlemeye yönelik önemli birer kaynak olabilecekleri görülmektedir.

Sonuç

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar aşağıda sırası ile sunulmuştur:

- 1) Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler, kaynaştırma öğrencilerinin duygusal ve sözel zorbalık türlerine maruz kaldığını; fiziksel zorbalığı ise daha az gözlemlediklerini belirtmiştir.
- 2) Öğretmenler kaynaştırma öğrencilerinin zorbalığa maruz kalmalarının içe kapanık olma, sosyalleşmekte güçlük çekme, çekingen olma ve kendini ifade edememe gibi kişilik özellikleri ile ilgili olduğunu; zorbalık yapan öğrencilerin ise arkadaşları arasında öne çıkmaya, kendini fark ettirmeye çalışan öğrenciler olduğunu belirtmiştir.

- 3) Öğretmenler kaynaştırma öğrencisinin zorbalığa uğrama nedeninin başarisız olma, özgüven eksikliği, ilgi bekleme, uyum sağlamada güçlük çekme, kurallara uymama, toplumsal açıdan bilgi yetersizliği ve olumsuz bakış açısı ile ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte normal gelişim gösteren öğrencilerin kendilerini kaynaştırma öğrencisinden akademik olarak üstün görmelerini zorbalık yapma nedeni olarak göstermişlerdir.
- 4) Akran zorbalığının bahçe, sınıf, koridor ve okul dışında ailenin çocuğun yanında olmadığı yerlerde gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır.
- 5) Öğretmenler akran zorbalığını önlemeye yönelik tedbirleri normal gelişim gösteren öğrencileri bilgilendirme, sınıf içi kurallar oluşturma, empati becerisini geliştirecek etkinlikler yapma ve kendilerinin kaynaştırma öğrencisini oyunlara dahil etmeleri biçimde sıralamışlardır.
- 6) Kaynaştırma öğrencilerinin akranları tarafından duygusal zorbalığa maruz kaldıkları ancak kendilerinin de akranlarına fiziksel zorbalıkta buldukları ortaya çıkmıştır.
- 7) Kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin genellikle iyi olduğu ancak zaman zaman anlaşmazlıklar yaşadıkları ortaya çıkmıştır.
- 8) Kaynaştırma öğrencileri sınıfta çok fazla konuşmalarının, hareket etmelerinin, sınıf ve oyun kurallarına uygun hareket etmemelerinin ve kaynaştırma öğrencisi olmalarının akranlarının kendilerine kötü davranmalarına neden olduğunu belirtmişlerdir.
- 9) Zorba davranışlara maruz kalan öğrencilerin öğretmenlerinden yardım istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Bu araştırmadan ortaya çıkan sonuçlara yönelik geliştirilen öneriler aşağıda maddeler halinde sunulmuştur:

- 1) Kaynaştırma öğrencileri ve özellikleri ile ilgili bilgilendirme çalışmalarının sadece okuldaki öğrencilerle sınırlı kalmayarak ailelere ve toplumu kap-

sayacak biçimde olması sağlanarak bu öğrencilere yönelik olumlu tutum geliştirilmesi sağlanmalı ve öğrencilere örnek olunmalıdır.

- 2) Kaynaştırma öğrencileri ile ilgili normal gelişim gösteren öğrencilerde farkındalık oluşturma çalışmaları öğretmenler tarafından olduğu kadar okul ve aile tarafından da yapılmalıdır.
- 3) Akran zorbalığını önlemeye yönelik müdahale programları geliştirilmelidir.
- 4) Öğrencilerin zorbalığa maruz kaldıklarında öğretmenlerini yardım alacakları kişiler olarak görmeleri nedeniyle okullarda öğretmenlerin rehberliğinde bütün öğrencilerin bir arada olabilecekleri sosyal etkinlikler düzenlenebilir.

İleri Araştırmalar İçin Öneriler

- 1) Bu çalışma ilköğretim kademesindeki kaynaştırma öğrencileri ve öğretmenleriyle yürütülmüştür. İleriki çalışmalar ortaöğretim kademesindeki öğretmenlerle ve daha büyük bir bir çalışma grubuyla yapılabilir.

Kaynakça

- Baydık, B., Bakkaloğlu, H. (2009). Alt Sosyoekonomik Düzeydeki Özel Gereksinimli Olan ve Olmayan İlköğretim ÖĞrencilerinin Sosyometrik Statülerini Yordayan Değişkenler. *Kuram ve Uygulamada EĞitim Bilimleri*, 9(2), 401-447.
- Beaty, L.A., Alexeyev, E.B. (2008). The Problem of School Bullies: What the Research Tells Us. *Adolescence*, 43(169), 1-11.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Borg, M.G. (1998). The Emotional Reactions of School Bullies and Their Victims. *Educational Psychology*, 18, 433-444.
- Card, N.A., Hodges, E.V.E. (2008). Peer Victimization among School-Children: Correlations, Causes, Consequences, and Considerations in Assessment and Intervention. *School Psychology Quarterly*, 23(4), 451-461.
- Carter, B.B., Spencer, V.G. (2006). The Fear Factor: Bullying and Students with Disabilities. *International Journal of Special Education*, 21(1).
- Christensen, L.L., Fraynt, J.R., Neece, L.C., Baker, L.B. (2012). Bullying Adolescents with Intellectual Disability. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 5(1), 49-65.
- Çinkır, Ş., Karaman Kepenekçi, Y. (2003). ÖĞrenciler Arası Zorbalık. *Kuram ve Uygulamada EĞitim Yönetimi*, 34, 236-253.
- Değirmenci, H.D., Odluyurt, S. (2015). Etkili Kaynaştırma Uygulamalarının Gereğçeleri. Odluyurt, S. (Ed.), *Kaynaştırma EĞitiminde Uygulamalı Davranış Analizi*. Ankara: EĞiten Kitap.
- Eroğlu, M. (2018). Örgün EĞitime Devam Eden Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuklarda Akran Zorbalığı (Tıpta Uzmanlık Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Genç, M. (2007). *Genel Liselerde Akran Zorbalığı ve Yönetimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.

- Giguere, C., Vitaro, F., Boivin, M., Desrosiers, H., Cardin, J.F., Brendgen, M.R. (2011). *Peer Victimization from Kindergarten to Grade 2*. Institut de la statistique du Québec.
- Girli, A., Atasoy, S. (2012). The views of Students with Intellectual Disabilities or Autism Re- Garding Their School Experience and Their Peers in Inclusion. *Buca Eğitim Dergisi*, 32, 16-30.
- Glumbic, N., Zunic-Pavlovic, V. (2010). Bullying Behaviour in Children with Intellectual Disability. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 2784-2788.
- Güleryüz, Ş.Ö. (2009). *Kaynaştırma Eğitimine Devam Eden Engelli Öğrencilerin Akranları ile İlişkilerinde Karşılaştıkları Sorunların Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Hilooğlu, S., Cenkseven-Önder, F. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Zorbalığı Yordamada Sosyal Beceri ve Yaşam Doyumunun Rolü. *İlköğretim Online*, 9(3), 1159-1173.
- Hodges, E.V.E., Perry, D.G. (1996). Victims of Peer Abuse: An Overview. *Journal of Emotional and Behavioral Problems*, 5, 23-28.
- Hoover, J., Stenhjem, P. (2003). Bullying and Teasing of Youth with Disabilities: Creating Positive School Environments for Effective Inclusion. *National Center on Secondary Education and Transition Issue Brief*, 2(3).
- Hoza, B., Mrug, S., Gerdes, A. C., Hinshaw, S., Bukowski, W. M. ve diğerleri. (2005). What Aspects of Peer Relationships are Impaired in Children with Attentiondeficit/ Hyperactivity disorder? *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(3), 411-423.
- Kabasakal, Z., Girli, A., Okun, B., Çelik, N., Vardarlı, G. (2008). Kaynaştırma öğrencileri akran ilişkileri ve akran istismarı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 169-176.
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi, İlkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 1-13.
- Kaygusuz, C. (2007). Özel Eğitim ve Rehberlik. Kaya, A. (Ed.), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Köse, E. (2010). Bilimsel Araştırma Modelleri. Kınca, R.Y. (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kuhne, M., Wiener, J. (2000). Stability of Social Status of Children with and without Learning Disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 23, 64-75.
- Langevin, M., Bortnick, K., Hammer, T. ve Wiebe, E. (1998). Teasing/bullying experienced by children who stutter: Toward development of a questionnaire. *Contemporary Issues in Communication Science and Disorders*, 25, 12-24.
- Llewellyn, A. (2000). Perceptions of Mainstreaming: A Systems Approach. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 42, 106-115.
- Lindsay, S., McPherson, A.C. (2012). Experiences of Social Exclusion and Bullying at School among Children and Youth with Cerebral Palsy. *Disability & Rehabilitation*, 34(2), 101-109.
- Link, S. (2008). Mainstreaming in the Public Schools. *EBSCO Research Starters*, 7.
- Martlew, M., Hodson, J. (1991). Children with Mild Learning Difficulties in an Integrated and in a Special School: Comparisons of Behaviour, Teasing and Teachers' Attitudes. *British Journal of Educational Psychology*, 61, 355-372.
- Metin, N. (2015). Kaynaştırma. Baykoç, N. (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Monchy, M., Pijl, S.J., Zandberg, T. (2007). Discrepancies in Judging Social Inclusion and Bullying of Pupils with Behaviour Problems. *European Journal of Special Needs Education*, 19(3), 317-330.
- Munro, L. (2016). *Teacher Perspectives on Bullying and Students with Disabilities* (Master Thesis). Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto.
- Nabuzoka, D., Smith, P.K. (1993). Sociometric Status and Social Behaviour of Children with and without Learning Difficulties. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 34, 1435-1448.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pila, R.S., Ruan, W.J., Simons-Morton, B., Scheidt, P. (2001). Bullying Behaviors among US Youth: Prevalence and Association with Psychosocial

- Adjustment. *Journal of American Medical Association*, 285(16), 2094-2100.
- Nayır, F., Kepenekci, K.Y. (2013). Kaynaştırma Öğrencilerinin Haklarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 69-89.
- Olçay-Gül, S., Vuran, S. (2015). Normal Sınıflara Devam Eden Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırma Uygulamasına İlişkin Görüşleri ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Eğitim ve Bilim*, 40(180), 169-195.
- Olweus, D. (2005). *Bullying at School*. Cornwall: Blackwell Publishing.
- Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2012). T.C. Resmi Gazete, 28360, 21 Temmuz 2012.
- Pampel, F. (2014). *Bullying and Disability: An Overview of the Research Literature*. OMNI Institute, Denver, CO.
- Pemik, K., Deniz, L. (2017). Kaynaştırma Öğrencilerinin Okul Ortamlarına Yönelik Algıları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 41, 76-89.
- Perren, S., Dooley, J., Shaw, T., Cross, D. (2010). Bullying in School and Cyberspace: Associations with Depressive Symptoms in Swiss and Australian Adolescents. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 4, 1-10.
- Rose, C.A., Espelage, D.L., Monda-Amaya, L.E. (2009). Bullying and Victimization Rates among Students in General and Special Education: A Comparative Analysis. *Educational Psychology*, 29, 761-776.
- Sabornie, E.J. (1994). Social-affective Characteristics in Early Adolescents Identified as Learning Disabled and Non-Disabled. *Learning Disability Quarterly*, 17, 268-279.
- Sarı, H., Pürsün, T. (2016). *Özel Eğitimde Etkili Kaynaştırma/Bütünleştirme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Schwab, S., Gebhardt, M., Krammer, M., Gasteiger-Klicpera, B. (2015). Linking Self-Rated Social Inclusion to Social Behaviour. An Empirical Study of Students with and Without Special Education Needs in Secondary Schools. *European Journal of Special Needs Education*, 30(1), 1-14.

- Singer, E. (2005). The Strategies Adopted by Dutch Children with Dyslexia to Maintain Their Self-Esteem When Teased at School. *Journal of Learning Disabilities*, 38, 411–423.
- Sönmez, V., Alacapınar, G. F. (2015). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sucuoğlu, B., Kargın, T. (2006). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar, Yöntemler Teknikler*. İstanbul, Morpa Yayıncılık.
- Şahbaz, Ü. (2004). *Kaynaştırma Sınıflarına Devam Eden Zihin Engelli Öğrencilerin Sosyal Kabul Düzeylerinin Belirlenmesi*. 13. Ulusal Özel Eğitim Kongresi. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şahbaz, Ü. (2007). *Rehber Öğretmenler ile Sınıf Öğretmenlerinin Engelli Öğrencilerin Kaynaştırılmalarına İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması*. II. Ulusal PDR Kongresi Bildirileri. İzmir-Çeşme: 17–19.10.
- Şahbaz, Ü. (2008). Kaynaştırma Hakkında Doğru Bildiğimiz Yanlışlar. *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, 18, 28-30.
- Thompson, D., Whitney, I., Smith, P. (1994). Bullying of Children with Special Needs in Mainstream Schools. *Support for Learning*, 9, 103-106.
- Ünal, Z.H. (2017). *Kaynaştırma Sınıfına Devam Eden Zihin Yetersizliği Olan Öğrencilere Uygulanan Akran Zorbalığına İlişkin Öğretmen Görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Van Cleave, J., Davis, M.M. (2006). Bullying and Peer Victimization among Children with Special Health Care Needs. *Pediatrics*, 118, 1212–1219.
- Vuran, S. (2005). The Sociometric Status of Students with Disabilities in Elementary Level Integration Classes in Turkey. *Eurasian Journal of Educational Research*, 5, 217-235.
- Yüce, G. (2015). *Okulöncesi Eğitime Devam Eden Özel Gereksinimli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Akran İlişkileri ve Akran Şiddetine Maruz Kalma Düzeylerinin Belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur.

- Walsh, J.M. (2005). *Teacher Perceptions Concerning Bullying and Victimization* (Yayımlanmamış doktora tezi). Duquesne University.
- Whitney, I., Smith, P.K., Thompson, D. (1994). Bullying and Children with Special Educational Needs. Smith, P.K., Sharp, S. (Eds.), *School Bullying: Insights and Perspectives*. London: Routledge.
- Woods, S., Wolke, D. (2004). Direct and Relational Bullying among Primary School Children and Academic Achievement. *Journal of School Psychology*, 42, 135–155. doi:10.1016/j.jsp.2003.12.002.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnternette Yararlanılan Kaynaklar

- McLaughlin, C., Byers, R., Vaughn, R.P. (2010). *Responding to Bullying among Children with Special Educational Needs and/or Disabilities*. London, England: Anti-Bullying Alliance. http://www.anti-bullyingalliance.org.uk/send_bullying_project.aspx (Erişim Tarihi: 12.11.2018).
- Thomas, D.R. (2003). *A General Inductive Approach for Qualitative Data Analysis*. <http://www.fmhs.auckland.ac.nz/soph/centers/hrmas/docs/Inductive2003.pdf> (Erişim Tarihi: 12.11.2018).